

Drugi dan koj navsezgodaj sem ga videl na dvorišču. Ivje mu je viselo od košatih brk; jutro je bilo mrzlo in megleno.

Stopil sem k njemu, da bi ga ogovoril, beseda pa mi je ostala nema na jeziku. Njegovih oči, mi-slim, da me je bilo strah. Svetlosinje so bile, na-stežaj odprte, njih pogled je bil mehak in udan; ali v njih globočini, na dnu čiste vode, je ležala ne-dosegljiva skrivnost, ki je gledala name kakor na tujca in grešnika. Šel sem dalje in čutil sem prav natanko pogled teh svetlosinjih oči na svojem hrbtu. Zaskelilo me je v lica kakor posmehljiva beseda; vrnil sem se ponižan in razdražen.

»Infanterist Blaž, povej no, kako je bilo, ko sta se pobratila s Kristusom!«

Nič preveč ni bil osupel, smehljal se je kakor ponavadi, gledal me je mirno in prijazno.

»Nisva se pobratila; kako bi se Bog pobratil s takim...? Ali usmiljen je bil z menoj, ko sem bil v neznani sili. Takrat so rekli, da mi je smrt že blizu; ponoči sem jo videl sam, ko se je nagnila čez moje vzglavje; mrzla je bila tako močno, da sem slano čutil na licih. Po kosilu so šli vsi na dvo-rišče, tudi tisti, ki so šepali ob palici; ker zunaj je bilo gorko solnce. Meni pa je bilo sitno in ža-lostno, da sem bil sam. Ta zadnji, preden je duri zaloputnil, je še rekel: Boš v miru umrl! — Čaka! sem smrti v strahu božjem, kakor se spodobi za kristjana. Mnogo sem storil grehov v svojem živ-ljenju, mnogo in velikih; stali so tam kakor črni kantoni kraj ceste... Ti že veš, moj Bog, kako je bilo! — sem rekel. Ko sem to rekel v svojem ke-sanju, so se nastežaj odprla velika vrata, ki so bila zmirom zaklenjena. Prišel je Jezus Kristus, v ti-stem svojem rdečem plašču, ki sega od vratu do

gležnjev. Vesele milosti polne so bile njegove oči, od okna je sijalo solnce na njegovo svetlo brado. Začudil se nisem nič, vse je bilo kakor ukaz. Vstal sem, nataknil sem si copate, prijel me je za roko in šla sva na dvorišče. Še zdaj se mi čudno zdi, kako se je zgodilo, da nisva tam srečala nikogar. Z dvorišča sva se napotila na vrt, z vrta na polje. Ne snega ni bilo, ne slane; zemlja je cvetela brez strahu in bolečin, kakor v tistih časih, ki jih zdaj več ni. Šla sva, šla; držal me je za roko, izprego-voril pa ni besede, tudi ozrl se ni name; vedel pa sem, da misli name venomer. Kako sva se vrnila in kedaj, ne vem nič več; ali ko sem se vrnil, sem bil zdrav... In zmirom ga vidim.«

Že mi je bilo, da bi se zasmejal, ko me je vpra-sanje zapeklo na ustnicah.

»Pravijo, da si bil na fronti?«

»Bil sem!«

»Ali si ubil človeka?«

»Sem! Enega sem zabodel z bajonetom, prav ko se je bil ob korenino spotaknil... naravnost planil je s trebuhom v nož. Drugega sem lopnil s kopitom, da je zaplesal v kolobarju ter telebnil kakor snop... Ustrelil sem jih troje; za teh troje vem. Eden je bil čisto mlad fantek; pol ure kasneje sem ga videl, naravnost v usta sem ga bil zadel; tam je ležal v snegu z razprostrtima rokama, ka-kor na križu razpet...«

»Pa ti nič ni žal... za tega fantka vsaj?«

»Čemu?« se je verno začudil infanterist Blaž.

»Ali bi spet šel na fronto?«

»Kakor pač ukažejo!«

Mirne in krotke so bile njegove oči, iz njih globočine je gledal sam Kristus...

Črna bolest je segla v mojo dušo.

„Ministerijalna komisija.“¹

† Ivan Cankar.

Prejel sem povabilo od c. kr. deželne vlade, da naj se dné 14. marca ob desetih dopoldne oglasi-m »v svrhu zaslišanja pri ministerijalni komisiji«. Povabilo ni povedalo, kdo je ta skrivnostna komi-sija in kaj da hoče od mene. Slutil pa sem, da ima opraviti z nesrečo tistih ljudi, ki so po nedolžnem trpeli, ter s težkimi grehi beričev, denuncijantov in ministrov. Zato sem šel tja natanko ob določeni uri.

¹ Kakor je razvidno iz vsebine, namenjena za »Jugo-slovana«; zakaj ni bila priobčena, nisem mogel dognati, mo-góče z ozirom na cenzuro. Op. ur.

Tam sem že ugledal profesorja, publicista, učitelja, umetnika — ugledal sem jih na hodniku, kjer so udano sloneli ob zidu, dihali váse zatohlo so-parico (kajti za poslopje c. kr. vlade je premoga v izobilici) ter čakali. Čakali četrť ure, še četrť, še tretjo četrť. Meni pa se je mahoma zazdelo, da so bivši obtoženci zdaj tožitelji in da bi sodniku ne bilo čisto prav, če bi moral čakati na obtoženca tri četrť ure, zato ker ta obtoženec še ni zajtrko-val. Tako sem vzel klobuk in suknjo ter sem šel po svojih potih.

Da pa »ministerijalna komisija« ne izgubi svojega deleža, povém v par besedah, kako in kaj je bilo z menoj v tistih časih, ko je bil pes na cesti svoboden, človek v svoji kamrici ne.

Neko prismojeno babišče — doma je tam kje nad Vrhniko — me je dné 9. avgusta l. 1914. ovađilo, da sem bil bajè zinil prijazno besedo o Srbih. To besedo, da sem bil zinil v čegavo lice? Dvema popotnima rokodelskima pomočnikoma, ki sta bila priromala po cesarski cesti iz Logatca. Kdor me pozná, vé dobro, da o politiki sploh najrajši govorim s popotnimi rokodelskimi pomočniki. Ob tej ovađbi je bila ženska pač nedolžna; krivda pade edinole na tiste hudodelce, ki so po vsej ubogi slovenski deželi razpošiljali navodila za vo-hunstvo in ovađuštvo.

Že drugi dan po ovađbi so me na Vrhniki aretirali. Žandar je bil spodoben človek, nobene besede nimam zoper njega. Nekakšno dve uri sem ostal v zaporu, nato so me poklicali k sodniku. Ta sodnik je bil pameten mož. Po kratkem zaslišanju se je izrazil, da stvar ne more imeti hudih posledic; poslal me je domov. In ta pametni mož se je zmotil.

Dné 23. avgusta 1914 se prikažeta pri meni dva detektiva, dva čedna gospoda, ter me povabita seboj k gospodu nadkomisarju doktorju Skublju. Prekrasno jutro je bilo! Poletje brez primere!

Gospod nadkomisar doktor Skubl je prijazen in evropejski mož. Zaslišaval me je precèj na-kratko ter je nazadnje rekel, da stvar nikakor ne more imeti hudih posledic. Tudi ta prijazni in evropejski mož se je bil hudo zmotil.

Še tisti dan sem se napotil v spremstvu detektiva v Marianum, kjer je takrat imelo svoje domovanje divizijsko sodišče. Tam me živ krst niti pogledal ni, temveč kar tako so me poslali na Grad.

Kako je bilo tam, sporočim natanko in obširno pozneje, slovenski mladini v pouk. Vse trpljenje, ves srd, ves sramotni občutek ponižanja, vsa telesna muka in izmučenost — bodi vse, kjer je bilo! Tolažba edina in velika mi je bila na Gradu, da sem preživel poldrugí mesec v tako sijajni družbi, kakor še nikoli v svojem življenju.

Dné 9. oktobra 1914 je bil te krivice konec; madež je ostal, pa ne na meni.

Še enkrat: te vrstice sem napisal za »ministerijalno komisijo« in komaj napol za svoje prijatelje. Za vas, prijatelji, bom pisal pozneje, bom pisal, kadar bo tisti čas, ki vérujem vanj.

Ako si »ministerijalna komisija« zares želi mojih pojasnenj, podatkov in pritožb, naj si kupi to številko »Jugoslovana«. Stane dvajset vinarjev.

V Ljubljani, 14. marca 1918.

